

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

В ДЕРАЖНЯНСЬКІЙ ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ

ШКОЛІ І–ІІІ СТ. № 3

ІМЕНІ ГЕРОЯ УКРАЇНИ ІВАНА ЗУБКОВА

Управління
ШКОЛОЮ

УДК 37.015.31:
172.15]:005.94

У статті обґрунтовано актуальність національно-патріотичного виховання в навчальному закладі й визначено провідні принципи, які підвищують його ефективність, наведено конкретні приклади національно-патріотичного виховання. Розкрито сутність управлінської діяльності, визначено та схарактеризовано складники системи національно-патріотичного виховання, зокрема управління, що забезпечує їх інтеграцію у цілісну систему.

Ключові слова: патріотизм, патріотичне виховання, національне виховання, національна свідомість, громадянська культура.

*Патріотизм – серцевина людини,
основа її активної позиції*

В. О. Сухомлинський

Актуальність національно-патріотичного виховання особистості в сучасному українському суспільстві значною мірою зумовлена потребою реалізації державотворчих процесів на засадах гуманізму,

демократії, соціальної справедливості, які мають забезпечити усім громадянам рівні стартові можливості для розвитку та застосування їхніх потенційних здібностей, досягнення суб'єктивно привабливих і водночас соціально важливих цілей як умов реалізації найголовнішої соціально-психологічної потреби особистості – потреби у самовизначенні та самоствердженні.

Німецький мислитель Вільгельм Гумбольдт зауважив: «Обставини, за яких протікає жит-

**Галина
ДУДАР**
Директор
Деражнянської
загальноосвітньої
школи І–ІІІ ступенів
№ 3 імені
Героя України
Івана Зубкова
Деражнянської
районної ради
Хмельницької
області (школа
формування життєвих
компетентностей),
вчитель-методист

Директор школи, ліцею, гімназій № 1-2 2017

тя, впливають на людину більше, ніж виховання».

Революція Гідності, жертвний подвиг Героїв Небесної Сотні, події, які нині переживає український народ, ще раз засвідчують, що проголошена в 1991 році незалежність потребує постійного захисту, забезпечення національно-патріотичного, громадянського, військово-патріотичного виховання молоді. Війна на Сході країни продемонструвала готовність молодого покоління відстоювати національну цілісність, українську державність, орієнтації на цінності світової цивілізації, бажання долучитися до сім'ї народів, які будують спільний європейський дім.

Формування громадянина – патріота України, підготовленого до життя, з високою національною свідомістю, виховання громадян, здатних побудувати громадянське суспільство, основою якого були б демократія, толерантність та повага до прав людини, набуває сьогодні особливого значення.

Національно-патріотичне виховання – процес цілеспрямованого, систематичного, організованого та планомірного впливу на свідомість, поведінку молоді з метою формування почуття любові до Батьківщини. Воно здійснюється засобами виховання високих громадянських, моральних, психологічних, професійних, фізичних якостей, необхідних для реалізації інтелектуального та творчого потенціалу особистості в інтересах всебічного розвитку суспільства, задля забезпечення безумовної готовності до захисту Вітчизни.

На теренах України першооснови патріотичного виховання були закладені ще в народній педагогіці – в легендах, казках, міфах, літописах, повчаннях, прислів'ях. Питання патріотичного виховання хвилювало літописців, державних і громадських діячів, письменників: Нестора Літописця, Ярослава Мудрого, Іларіона, Володимира Мономаха, П. Орлика, Ф. Прокоповича, Г. Сковороду, Т. Шевченка, П. Куліша,

Лесю Українку, І. Франка, М. Грушевського, В. Винниченка. Багатогранні аспекти патріотичного виховання особистості знайшли своє відображення у працях педагогів О. Духновича, І. Огієнка, С. Русової, К. Ушинського, які приділяли значну увагу вихованню любові до своєї землі, рідної мови, формуванню національної самосвідомості, поваги до історичного минулого.

На сучасному етапі необхідний творчий пошук нових підходів, концептуальних шляхів і змістовних форм у роботі з дітьми та їхніми батьками. Зважаючи на це, постає завдання – допомогти підліткам усвідомити і насправді пропустити крізь серце любов до Батьківщини, сформувати стійкий інтерес до минулого, сьогодення і майбутнього рідного краю, почуття любові й поваги до рідного народу, мови, дбайливе ставлення до природи і збільшення її багатств, гордість за вітчизняні досягнення в науці, техніці, культурі, прагнення готуватись до захисту своєї Батьківщини.

Виховання школярів здійснюється у процесі навчання і виховної роботи у школі та за її межами. Воно є цілісним процесом, у якому органічно поєднані змістовий (сукупність виховних цілей) і процесуальний (самокерований процес педагогічної взаємодії вчителя й учня, що передбачає організацію і функціонування системи виховної діяльності та самовиховання учнів) аспекти. Цей процес є двостороннім (взаємодія вчителя і учня), цілеспрямованим (наявність конкретної мети), багатогранним за завданнями і змістом, складним, адже передбачає формування і розкриття внутрішнього світу дитини, різноманітним за формами, методами і прийомами, неперервним (у вихованні не буває канікул), тривалим у часі (людина виховується все життя).

Сьогодні перед суспільством і школою стоїть проблема розвитку особистості свідомого українського громадянина, який поєднуватиме в собі національні риси та самобутність українського народу. Саме національно-патріо-

тичне виховання надає унікальні можливості для пізнання української історії, культури, традицій, звичаїв, мови, формування національної гідності, розвитку особистісних якостей громадянина української держави.

Ефективність національно-патріотичного виховання школярів **забезпечується неухильним дотриманням таких провідних принципів:** науковості, національної свідомості й українського патріотизму, етнізації, історизму, народності, гуманності й демократизму, природовідповідності, культуровідповідності, працьовитості, самодіяльності, активності й ініціативності, гармонії родинно-громадсько-шкільної педагогічної взаємодії.

Принцип науковості закликає будувати виховну діяльність на основі сучасної науки виховання, що об'єктивно відображає його суть, репрезентує систему наукових знань про закономірності виховного процесу та раціональні способи впливу на формування особистості. Тому педагоги у своїй педагогічній діяльності повинні неухильно дотримувати наукової теорії національного виховання довірених їм учнів. Принцип науковості надає виховному процесові ясності, чіткості й зрозумілості.

Принцип національної свідомості й українського патріотизму вимагає утвердження в учнів громадянських почуттів, української національної гордості й людської гідності громадянина України, державницької ідеї, вболівання за долю самостійної Української держави, готовності стати на захист незалежності України, виявляти шанобливе ставлення до українських державних символів. Молодій українській державі потрібні національно

ТВОРЧИЙ ДОРОБОК ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ

Ми прагнемо, щоб у закладі панував національний дух, виховувалося нове покоління українських громадян, тому вчимо учнів шанобливо ставитися до державної символіки, національних традицій.

У школі оформлено куточок державної символіки, де учні мають змогу ознайомитися з державними символами – Державним Гербом, Державним Прапором, Державним Гімном України. Традиційно відзначення державних свят розпочинається з підняття Державного Прапора України та виконання Державного Гімну України. У кожному класі є куточок державної символіки. Має наша школа і власну символіку.

У навчальному закладі систематично проводяться заходи національно-патріотичного спрямування, наприклад фестиваль хорів до Всесвітнього Дня миру (виконання пісень на патріотичну тематику). Учні школи взяли участь у міських флешмобах: «Діти Державні за мир», флешмобі до Дня вишиванки та до Дня Гідності та Свободи.

Традиційно до Дня Соборності України проводяться загальношкільні флешмоби «Я люблю Україну», «Символи соборної держави», поетичний флешмоб «Люблю тебе, Вітчизно моя мила!» (безперервне читання віршів на патріотичну тематику всіма учнями НВК).

На наш погляд, проведення таких короткострокових акцій має велике виховне значення, адже учні об'єднуються однією ідеєю для реалізації спільної справи. Проведення таких акцій не потребує значних затрат та підготовки, а виховний ефект від них значний.

Наші учні – переможці та лауреати районних конкурсів патріотичної пісні, учасники районного фестивалю афганської пісні, конкурсу читців поезії Тараса Шевченка, районної виставки конкурсу «Великодня тисанка», районного свята до Дня українського козацтва «Козацька булава», районного та обласного конкурсів знавців рідної мови ім. П. Яцика, літературно-мистецького конкурсу ім. Т. Шевченка.

Шляхами реалізації національно-патріотичного виховання у позакласній роботі є, насамперед, тематичні місячники та декади: місячник патріотичного виховання (щорічно відбувається у травні), тиждень правових знань (жовтень), Всеукраїнський тиждень права (грудень), тиждень правового виховання (квітень), «Вахта пам'яті» до дня

свідомі громадяни, котрі пишаються її історією, культурою і мовою – істинні патріоти незалежної України.

Принцип національної свідомості й патріотизму передбачає розв'язання виховних завдань у контексті становлення вільного, активного громадянина, патріота незалежної, демократичної Української держави. Тож національне питання трактується як основа буття й розвитку української нації, етнічних груп та меншин України, їхньої інтеграції в єдиний соціум, ядром якого є народ, що дав назву своїй національній державі.

Згідно з принципом національної свідомості й патріотизму, виховання в Україні має бути проінтегроване українським патріотичним духом.

Складний процес героїко-патріотичного виховання здійснюється за допомогою різноманітних форм роботи, вибір яких залежить від змісту та завдань виховної роботи, вікових особливостей школярів з урахуванням основних напрямів їхньої діяльності. **Основними формами патріотичного виховання школярів є:**

- інформаційно-масові (дискусії, диспути, конференції, вікторини, подорожі до джерел рідної культури, історії держави і права);
- діяльнісно-практичні (екскурсії, свята, турніри, конкурси, олімпіади);
- діалогічні (бесіда, міжрольове спілкування);
- індивідуальні (доручення, творчі завдання, звіти, індивідуальна робота тощо);
- наочні (красназнавчі музеї, книжкові виставки, тематичні стенди тощо).

Застосування наведених форм національно-патріотичного вихо-

вання має сформувати вироблення вмінь міркувати, аналізувати, ставити питання, шукати власні відповіді, критично і всебічно розглядати проблему, робити власні висновки, брати участь у громадському житті, набувати навичок адаптації до нових суспільних відносин.

МЕТА ТА НАПРЯМИ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ми розуміємо, що на сучасному етапі розвитку освіти в Україні змінилося соціальне замовлення щодо школи. Як зазначено в *«Основних орієнтирах виховання учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів»*, метою виховання є формування морально-духовної життєво компетентної особистості, яка успішно самореалізовується в соціумі як громадянин, сім'янин, професіонал.

Виконання такого завдання вимагає від дирекції та педагогічного колективу насамперед формування обличчя школи та неповторного іміджу установи. Необхідний серйозний підхід до щоденної цілеспрямованої роботи. Імідж сам по собі не виникає, він створюється поступово та потребує неабияких інтелектуальних, фізичних та матеріальних зусиль.

Умовою успіху є використання новітніх технологій, що дає змогу виховувати духовно багату особистість із притаманними їй високою культурою, моральними ідеалами та широким кругозором.

Парадигму виховання слід спрямувати на формування системи моральних та естетичних цінностей людини, всебічний розвиток індивідуальності. На нашу думку, становлення громадянина сучасної суверенної України перебуває в нерозривному зв'язку з удосконаленням управління та виховної системи навчального закладу в контексті

Перемоги (травень), місячник громадянського виховання (березень).

У шкільній бібліотеці оформлено тематичні виставки *«Ти – громадянин української держави»*, *«Твої права та обов'язки»*, *«Пам'яті Героїв Небесної Сотні»*, *«Наші земляки – воїни АТО»*.

У межах Всеукраїнського місячника шкільних бібліотек проведено різноманітні заходи: бібліотечні уроки *«Будемо гідні слави героїв»* (1–4 кл.), *«Козацтво – слава України»* (5–7 кл.), *«Величне ім'я – Вітчизни захисник»* (8–9 кл.), *«Славімо захисників Вітчизни»* (10–11 кл.), зустріч-діалог з учасниками бойових дій на Сході України *«Війни свідки живі»*.

У школі проходять уроки мужності, години пам'яті, виховні години, присвячені визначним подіям в житті країни. У межах відзначення визволення України від нацистів у 1–4 класах проведено виховні години *«Страшне слово – війна»*, у 5–8 класах – *«Шляхами подвигу і слави»*, у 9–11 класах – пройшли історичні години *«Україна в роки Другої світової війни»*, учні школи взяли участь в акціях *«Милосердя»*, *«Ветеранське подвір'я»*. У межах вшанування пам'яті жертв голодомору в 1–4 класах пройшли бесіди *«Голодне дитинство 33-го»*, у 5–8 класах – виховні години *«Кривава ціна українського хліба 20–30-х років ХХ століття»*, учні 9–11 класів взяли участь у круглому столі *«Уроки Голодомору і сучасна Україна»*.

Організуючи різні заходи патріотичного спрямування, ми вшановуємо пам'ять про тих, хто загинув у полум'ї Другої світової війни, показуємо всю жорстокість, з якою знищували наш народ. Зберігаючи пам'ять про трагічні події своєї країни, людина не допустить, щоб історія повторилась.

Учні нашої школи реалізували ряд проєктів, присвячених 70-річчю визволення України від нацистів. Проєкт *«Діти – герої Великої Вітчизняної війни»* проводився з метою поглиблення знань учнів про героїчне минуле України, про участь дітей та підлітків у Другій світовій війні. Проєкт *«Доля моєї родини в Великій Вітчизняній війні»* дав змогу дітям відкрити нові сторінки в історії своєї родини, дізнатися про те, як їхні родини пережили важкі часи періоду війни. Проєкт *«Афганістан болить в моїй душі»* здійснювався з метою виховання в учнів почуття патріотизму, гор-

дості за наших земляків, проект «Небесна сотня» спрямований на вшанування пам'яті про тих, хто загинув, захищаючи наше майбутнє.

Протягом багатьох років педагогічний та учнівський колективи школи плідно співпрацюють з районною та міською радою ветеранів. На багатьох святах, які відбуваються в школі, присутні ветерани Другої світової війни.

Вихованню національної свідомості учнів сприяють різноманітні конкурси та змагання. У грудні до Дня Збройних Сил України в школі щорічно проходить конкурс строю та пісні серед 5–11 класів, військово-спортивні змагання юнаків «Нумо, хлопці».

Наш народ споконвіку культивував лицарські традиції виховання, на них формувалась еліта нації, яка завжди боролася за свободу та незалежність держави. Реалізації концепції національно-патріотичного виховання молоді сприяє й козацька педагогіка, головна мета якої полягає у плеканні в родині, школі, громадському житті козака-лицаря – палкого патріота, мужнього громадянина незалежної України, захисника рідної землі з яскраво вираженою національною свідомістю, самосвідомістю, високим рівнем моралі й духовності. У виховній системі школи активно використовуються елементи козацької педагогіки.

У школі працюють військово-патріотичні гуртки «Джурра», члени яких беруть участь у районних та обласних змаганнях Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джурра») та виборюють призові місця, а в 2015 році наші учні стали переможцями обласного етапу змагань. Ці маленькі козачата, члени рою «Козаки», знають, що сильна країна має бути єдиною, чистою та культурно розвиненою, і тому свою добру справу «Збережемо Україну для нащадків» щороку творять за такими напрямками: «Україна – єдина країна», «Збережемо ми природу – України гарну вроду», «Душа України», які спрямовані на:

- розвиток почуття патріотизму та відповідальності за своє майбутнє;
- надання підтримки воїнам АТО, які захищають цілісність держави;
- вміння об'єднуватись і домовлятись між собою;
- розвиток почуття гордості за свій народ, його традиції, звичаї, обряди;
- створення краси та чистоти, яка має пронизувати наші душі і серця.

сучасного освітнього менеджменту. В діяльності нашого закладу процес управління посідає пріоритетне місце, оскільки він тісно пов'язаний з навчальним процесом і передбачає реалізацію відповідних заходів, спрямованих на національне відродження школи, утвердження в ній гуманістичних і демократичних засад.

Управління – важливий компонент у системі виховної діяльності, який має створювати умови для успішного формування всебічного розвитку особистості учня, забезпечення його позитивної спрямованості на основі власної активності.

У зв'язку з цим сьогодні особливого значення надаємо створенню школи, яка б виховувала учнівську молодь, здатну успішно жити в оновленому суспільстві, забезпечувала виховання національної свідомості учнів різних вікових груп.

Виховною роботою керують усі працівники закладу, тому можливість ефективного менеджменту зумовлена наявністю відповідної організаційної структури, до якої входять директор, заступники, педагогічна рада, керівник методичного об'єднання класних керівників, батьківські комітети, представники громадських організацій. Управління здійснюється з метою забезпечення ефективної взаємодії всіх суб'єктів, спрямованої на цілісний розвиток особистості, готової до вдосконалення життєвих завдань.

У закладі діє чіткий розподіл обов'язків між адміністрацією, всіма членами педагогічного колективу, творча співдружність класних керівників, використання ініціативи громадських організацій, залучення учнівського самоврядування, тобто чіткий розподіл праці й функціональна залежність між усіма педагогічними системами і підсистемами.

Педагогічний колектив зосередив свої зусилля на пошуках таких форм і методів виховного процесу,

які б забезпечували об'єднання зусиль педагогів та ініціативу дітей, спільні дії родини та громадськості.

Складовою виховної роботи є **шкільне самоврядування**, яке є однією з важливих умов залучення учнів до громадської діяльності. Учні мають право висловлювати свою думку і бути почутими, брати участь у прийнятті рішень, що стосуються їхнього життя.

Рада лідерів у нашому навчальному закладі *стала* для учнів справжньою школою демократії, **школою громадянського становлення підростаючого покоління**. Під керівництвом педагога-організатора вони стали ініціаторами багатьох проєктів, які реалізуються учнями школи. Це численні волонтерські акції, ярмарки, колективні творчі справи.

У школі також працює два волонтерських загони – *«Спадкоємці перемоги»* та *«Милосердя»*, які опікуються учасниками війни, всіма, хто потребує підтримки та допомоги. У реаліях сьогодення патріотизм став синонімом до слова «волонтерство», і саме діти є маленькими добродійцями-волонтерами, але великими патріотами.

● трагічні події, що відбуваються в Україні, змушують кожного замислитись над життям: на землі людина повинна залишити слід.

Члени рою *«Косаки»* були першими, хто розпочав допомагати воїнам, які перебувають в зоні АТО. Вітальні листівки, обереги, листи, малюнки, продукти харчування та прапор м. Деражні з побажаннями стали частинкою великодніх подарунків, які відправлялись у зону АТО.

Наша країна – це місце, де ніколи не забуваються подвиги, де завжди пам'ятають своїх героїв. Двоє наших випускників **Соломчук Володимир** та **Зубков Іван** загинули в зоні АТО, захищаючи цілісність та незалежність нашої держави.

Згідно з рішенням сесії Деражнянської районної ради, нашому навчальному закладу присвоєно ім'я Героя України Івана Зубкова, випускника нашої школи, командира 90-го штурмового батальйону. Він пройшов Майдан і з серпня 2014 року захищав Україну від ворога на Донбасі, тримав оборону Донецького аеропорту і боровся до останнього подиху. Це висока честь для нас, і ми докладемо всіх зусиль, щоб наш навчальний заклад став для кожного нашого учня осередком становлення громадянина-патріота України, готового брати на себе відповідальність, самовіддано розбудовувати країну як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, сприяти єдності української політичної нації та встановленню громадянського миру й злагоди в суспільстві.

Галина Дударь
Управление процессом национально-патриотического воспитания в Деражнянской общеобразовательной школе I–III ст. № 3 имени Героя Украины Ивана Зубкова

В статті обоснована актуальність національно-патриотического виховання в учебном заведении и определены ведущие принципы, повышающие его эффективность; приведены конкретные примеры национально-патриотического воспитания. Раскрыта сущность управленческой деятельности, определены и охарактеризованы составляющие системы национально-патриотического воспитания, в том числе управления, обеспечивающего интеграцию компонентов в целостную систему.

Ключевые слова: патриотизм, патриотическое воспитание, национальное воспитание, национальное сознание, гражданская культура.

Halyna Dudary
Management of the national and patriotic education in Derazhnya secondary school № 3, named after Ivan Zubkov, the Hero of Ukraine

The relevance of the national-patriotic education in the educational establishment is substantiated in the article and the guiding principles that enhance the effectiveness of national and patriotic education are identified. The article presents concrete examples of national and patriotic education. The essence of the management, the components of the system of national and patriotic education, including management, ensuring the integration of components into a complete system, are defined and characterized.

Keywords: patriotism, patriotic education, national education, national identity, civic culture.

Значну роль у національно-патриотическому вихованні школярів виконують спільні дії навчального закладу та родини, ефективність яких залежить від особливостей організації роботи з батьками. Батьки та педагоги нашої школи стали партнерами, активними співучасниками великого творчого процесу виховання учнів, що дозволяє реалізувати виховну мету загальноосвітнього навчального закладу.

Патриотичне виховання підростаючого покоління завжди було одним із найважливіших завдань сучасної школи, адже дитинство і юність – найкраща пора для виховання відчуття любові до Батьківщини. Безумовно, патриотичне виховання підростаючого покоління – основа стабільного розвитку країни в майбутньому. Цей процес тривалий, складний і достатньо розбалансований з погляду методичної реалізації.

Патриотизм – одна з найважливіших рис всебічно розвиненої особистості. *У школярів має виробитися відчуття гордості за свою Батьківщину і свій народ, пошана до його великих звершень і гідних сторінок минулого.* А ми, вчителі, маємо всебічно допомогти нашим учням вирости справжніми патріотами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція національно-патриотического виховання молоді [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/legislation/other/5397/>. – Назва з екрана.
2. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 31.10.2011 № 1243 «Про Основні орієнтири виховання учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://govuadocs.com.ua/docs/index-19246059.html>. – Назва з екрана.
3. Бех І. Д. Виховання особистості. – Київ : Либідь, 2006. – 300 с.
4. Бех І. Д. Програма українського патріотического виховання дітей та учнівської молоді / Бех І. Д., Чорна К. І. – Київ, 2014. – 29 с.
5. Гречаник О. Є. Управління виховною роботою в школі. – Харків : Основа, 2013. – 240 с. – (Серія «Абетка керівника»)
6. Іова В. Ю. Формування громадянської культури особистості. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2010. – 198 с.